

Catalunya o la república de les biblioteques: de l'estat natural a la cooperació¹

Concepción RODRÍGUEZ-PARADA

RESUM: *L'article presenta l'estat de la qüestió de la cooperació interbibliotecària —biblioteca nacional, biblioteques universitàries, especialitzades i públiques— a Catalunya entre l'any 1993, data de promulgació de la Llei del Sistema Bibliotecari de Catalunya, i el 2007. Prenent com a punt de partida la teoria del pacte social de Thomas Hobbes, s'ofereixen uns apunts històrics i terminològics, es mostra l'evolució de la cooperació pel que fa al model organitzatiu —sistemes, xarxes i consorcis—, els canvis en les activitats desenvolupades, els avantatges i inconvenients i les perspectives de futur.*

MOTS CLAU: cooperació bibliotecària, consorcis de biblioteques, sistemes bibliotecaris, xarxes de biblioteques, catàlegs col·lectius.

L'home [és] un llop per a l'home;² els homes viuen sense cap altra seguretat que la seva força, i el seu enginy és qui els ha de proveir de tot allò que els cal. En aquesta situació no hi ha lloc per la indústria [...] i encara més, hi ha por i perill permanent de mort violenta, i la vida de l'home és solitària, pobre, grollera, brutal i mesquina.

L'única via per construir un poder comú, capaç de defensar-lo de la invasió [...] i l'ofensa [...], és donar tot el poder i la força a un home o assemblea d'homes, els quals, per majoria de vots, estan legimitats per sotmetre les voluntats de tots ells a una de sola.

Concepción Rodríguez-Parada. Universitat de Barcelona. Facultat de Biblioteconomia i Documentació. <crodriguezp@ub.edu>

Article rebut l'octubre de 2007.

1. Quan rebérem l'encàrrec d'escriure un article sobre l'estat de la qüestió de la cooperació bibliotecària a Catalunya en els darrers anys, pensàrem fer-lo de manera semblant a com presentem el tema en la nostra docència a la Facultat de Biblioteconomia i Documentació (Universitat de Barcelona), però *nihil novum sub sole*: a desgrat nostre, hem descobert que no som els únics a utilitzar un recurs pedagògic —la referència a Hobbes— que, en tant que referent, crèiem original.
2. *Homo homini lupus*: l'home [és] un llop per l'home. Aquesta frase de Plaute, «lupus est homo homini, non homo, cum qualis sit non novit» (*La comèdia dels ases*, 495), fou popularitzada per Hobbes per referir-se a l'egoisme humà.

Això vol dir: triar un home o assemblea [d'homes] que els representi, que tots considerin com a pròpia i en la qual es reconeixin a si mateixos com autors d'allò que faci qui els representa pel què fa a la pau i la seguretat col·lectives. Això implica [...]: autoritzo i trasmeto a aquest home o assemblea d'homes el dret de governar-me, amb la condició que vosaltres feu el mateix [...] així, la multitud reunida en una sola persona esdevé Estat, [...] Aquest és l'origen del gran Leviatan³ [...] aquí rau l'essència de l'Estat. [...]: és la persona que resulta dels actes d'una gran multitud, la qual, a través de pactes, la instituï amb l'objectiu que pugui utilitzar la força i qualsevol altre mitjà, com i quan convingui, per tal de garantir la pau i la defensa comunes.

Thomas HOBBS. *Leviatan*, 13.⁴

1 INTRODUCCIÓ

Thomas Hobbes (1588-1679) sosté que les persones quan viuen en l'estat de naturalesa, estan en una guerra de tots contra tothom. Al mateix temps, però, segueixen essent éssers racionals, per la qual cosa tendeixen a buscar solucions per a superar la inseguretat i el desordre generats per la guerra. Per a vèncer aquests perills, les persones cedeixen de manera permanent part del seus drets —que situen al mig de l'àgora o plaça pública— a *algú* (República, Estat) que Hobbes anomena *Leviatan* i que és capaç de garantir-los la seguretat perduda. Així doncs, segons el filòsof anglès, la República o Leviatan és fruit de la raó, atès que aquesta avalua els avantatges que presenta abandonar l'estat o condició natural, en el qual tots els éssers humans són iguals, o, el que és el mateix, renunciar a la seva llibertat i al poder. La igualtat dels homes, pel que fa al poder i a la llibertat, és l'origen de l'enfrontament entre ells. Per evitar-lo, cal signar un *pacte social* o contracte entre els individus que garanteixi la pau. Una pau que no és una simple declaració d'intencions, sinó que és una cessió de drets (llibertat i poder) voluntària i volgudament duradora perquè, per tal que la República tingui sentit, aquesta cessió ha de ser definitiva. La voluntat és, per tant, el fonament últim de l'existència de l'Estat, garant de la concòrdia i instrument que, en assumir els drets de tots, dona raó del poder i de l'exercici d'aquest mateix poder.

Canviem ara el nom dels termes i el contingut de la història per tal que esdevingui útil als nostres objectius: en aquests moments, cap biblioteca és autosuficient ni pot, per si mateixa, satisfer les necessitats creixents, en termes de quantitat i qualitat, dels seus usuaris. Per tant, la impossibilitat d'afrontar individualment i de manera reeixida aquesta situació obliga les biblioteques a aban-

3. Nom d'un serpent mític citat a la Bíblia (Jb, 40), aplicat també al cocodril del Nil.

4. Traducció de l'autora.

donar «l'estat o condició natural» (acció individual en tots els camps), cosa que suposa la renúncia a l'exercici de l'autonomia (llibertat i poder) en determinats àmbits de gestió per formar xarxes o consorcis de biblioteques (República, Estat o Leviatan). La constitució de xarxes o consorcis és, de fet, establir un pacte social o contracte que no es limita a ser una mera *declaració d'intencions*, sinó que és una cessió de drets voluntària i volgudament duradora⁵ en la qual tots els membres participants es comprometen a cooperar entre ells, mitjançant el treball en equip i la presa de decisions conjunta, per tal d'assolir uns mateixos objectius dels quals, òbviament, esperen obtenir-ne guanys.

L'objectiu d'aquest article és exposar l'estat de la qüestió de la cooperació bibliotecària a Catalunya en els darrers quinze anys. La tria de la data d'inici del nostre recorregut no és arbitrària. L'any 1993 és important per a les biblioteques del nostre país: si recordem, el 18 de març el Parlament aprovà la Llei del Sistema Bibliotecari de Catalunya i a l'agost tingué lloc a Barcelona el congrés anual de l'IFLA. Els lectors d'*Item* recordaran, també, l'article de Lluís M. Anglada («Cooperació bibliotecària a Espanya», vegeu bibliografia) en el qual feia «un repàs a l'evolució històrica de les xarxes i en [descrivia] la seva tipologia»; nosaltres prendrem aquest treball com a punt de partida del desenvolupament de la realitat cooperativa a Catalunya, però abans farem unes breus pinzellades històriques i terminològiques.

2 LA COOPERACIÓ

No volem la societat per ella mateixa, sinó pels honors o els guanys que pugui reportar-nos.

Thomas HOBBS. *Leviatan*.

2.1 Antecedents

Unes línies més amunt dèiem que «en aquests moments, cap biblioteca és autosuficient»; tanmateix, ja les biblioteques de Pèrgam i Alexandria (s. III a. C.), més enllà de la seva reconeguda rivalitat, intercanviaren documents, fet que constitueix un primer exemple de cooperació.

Entre els segles XIII-XIV a Anglaterra i Escòcia els membres de l'Ordo Fratris Minorum (OFM) elaboraren el *Registrum Anglie de libris doctorum et auctorum veterum*, catàleg col·lectiu biobibliogràfic de manuscrits de biblioteques monàstiques.

5. J. A. Boissé, «Library cooperation: a remedy but not a panacea», *IFLA journal*, vol. 21, n° 2 (1995), p. 89-93.

ques i conventuals, confegit segons algunes fonts a partir de qüestionaris enviats a 183 d'aquestes biblioteques perquè registressin els seus fons bibliogràfics. L'elaboració d'aquest catàleg suposa, a més d'un exemple de cooperació, la introducció d'un primer nivell de normalització en la descripció bibliogràfica.⁶

Als Estats Units, la carta fundacional de l'American Library Association (ALA, *Charter of 1879*, posteriorment revisada el 1942), reconeix que té el propòsit de «promoting [the] library interests [...] by exchanging views, reaching conclusions, and inducing cooperation».⁷ Pel que fa al préstec de documents, l'ALA redactà la primera normativa de préstec interbibliotecari el 1917.

El 1930, tres biblioteques universitàries de Carolina del Nord signaren un acord de desenvolupament de la col·lecció que, a hores d'ara, continua vigent també per a la col·lecció digital.⁸

Per serendipitat localitzarem fa uns anys un article de Louis R. Wilson que no ens ha deixat de sorprendre malgrat ser escrit en 1932.⁹ L'autor fa una actualíssima apologia de la cooperació internacional per fomentar l'intercanvi i el préstec, atès que les biblioteques [de recerca] han de vetllar per garantir l'accés a la informació, mitjançant el préstec interbibliotecari i el servei d'obtenció de documents, abans que no preocupar-se per la seva possessió («accumulation of materials»). La localització dels fons aliens és possible gràcies a l'existència d'un «great union catalogue[s] or list[s]». Així mateix defensa «[t]he rôle of the librarian as compiler, editor and publisher» que ens remet, com veurem després, a una de les funcions dels bibliotecaris actuals.

Nogensmenys, l'esclat de la cooperació té lloc a partir de la dècada de 1970 arran de l'automatització —sols als Estats Units es creen al voltant de 115 consorcis en aquest període. Ara, doncs, la biblioteca pren plena consciència de la seva «insuficiència» econòmica i que per això —per raons pressupostàries— necessita treballar conjuntament amb altres biblioteques. Els àmbits de treball cooperatiu es relacionen directament i majoritària amb l'esmentada automatització:

- catàlegs col·lectius
- préstec interbibliotecari

6. Beth M. Russell, «Hidden Wisdom and unseen treasure: revisiting cataloguing in medieval libraries», *Cataloguing & Classification Quarterly*, 26, 3 (1998), p. 21–30.

7. ALA, *Charter of 1879* [en línia]. <<http://www.ala.org/PrimerTemplate.cfm?Section=charterof1879&Template=/Content...>> [Consulta: 26/07/2007].

8. Ann Okerson, «La biblioteca digital: asteroides, la ley de Moore y la Star Alliance», *Anales de Documentación*, n.º 7 (2004), p. 263–273.

9. Louis R. Wilson, «The service of libraries in promoting scholarship and research», *The library quarterly*, vol. III, n. 2 (abril 1933), p. 127–145.

- elaboració de programes
- catalogació automatitzada
- reconversió de catàlegs
- adquisició i especialització temàtica de les col·leccions.

Així, en un procés de sublimació intel·ligent, fent de la necessitat virtut, és possible descobrir en el treball cooperatiu una doble motivació: d'*infraestructura* o *material* (optimització dels recursos econòmics disponibles) i de *superestructura* o *espiritual* (intercanvi de recursos per a millorar la qualitat del servei i augmentar la visibilitat de les biblioteques dins i fora de la institució). No cal dir que, en aquesta etapa encara incipient de la cooperació, les raons econòmiques són prioritàries, mentre que les que tenen a veure amb la imatge pública de la biblioteca vindran després.

Cal fer esment, però, d'un requeriment que, per obvi, no sempre s'esmenta: la normalització, la qual és, simultàniament, causa i efecte de la cooperació, i que permet l'intercanvi i el tractament automatitzat dels registres bibliogràfics, el desenvolupament de les xarxes de telecomunicacions i l'accés a fons bibliotecaris aliens, entre altres prestacions.

2.2 Cap al present

De 1990 fins ara, un cop consolidades les activitats esmentades,¹⁰ gràcies al desenvolupament de les tecnologies de la informació i la comunicació, a l'interès per la gestió de la qualitat, als canvis en els hàbits i consum d'informació i al suport permanent de les associacions i col·legis professionals, la cooperació amplia el seu camp d'acció:

- adquisició cooperativa d'informació electrònica
- compra conjunta de programari
- creació de biblioteques de dipòsit per preservar i conservar la memòria registrada
- organització de dipòsits cooperatius d'informació electrònica
- transferència d'informació i materials
- edició de comunicació cadèmica
- obertura a nous segments d'usuaris
- suport tècnic mutu

10. Tanmateix, els motius que empenyen les biblioteques a cooperar segueixen essent els mateixos.

- augment del nombre de preses de decisions conjuntes
- comunicació entre bibliotecaris i entre aquests i altres professionals del sector
- innovació i recerca en biblioteconomia i documentació
- formació permanent dels treballadors.

Això suposa una reafirmació de l'excel·lència del treball cooperatiu, atès que el nombre de biblioteques implicades no deixa d'augmentar. La cooperació, a més, aconsegueix augmentar la visibilitat de les biblioteques dins la seva organització, així com l'impacte dels serveis oferts als seus usuaris, i alhora influeix en la gestió individual de les biblioteques participants, ja que les fa més flexibles en potenciar l'intercanvi d'informació i experiències i obligar-les a crear noves dinàmiques de treball en equip.

2.3 Concepte

La literatura especialitzada és unànime a l'hora de destacar la importància de la cooperació en la biblioteconomia actual. En general, la defineixen com el conjunt d'activitats compartides per un grup de biblioteques per tal de millorar serveis i reduir costos mitjançant la posada en comú d'eines complexes o cares. De cara a les nostres finalitats, convindrem que la cooperació fa referència a l'acord signat per un conjunt de biblioteques per a dur a terme un seguit d'acions en cerca d'objectius comuns d'eficàcia, d'eficiència i de millora del posicionament propi dins del mercat de productes i serveis d'informació. Segons Díez Hoyo,¹¹ la cooperació és un procés de naturalesa contractual amb caràcter econòmic. Sense oblidar aquesta darrera característica, que és a la base de qualsevol producte, servei i/o activitat, volem destacar-ne les dues primeres:

- Caràcter processal: l'activitat cooperativa és intrínsecament flexible, per tant, és quelcom que es va fent i és susceptible d'introduir-hi millores progressives que l'enriqueixin i la facin més útil als agents implicats.
- Naturalesa contractual: la cooperació, si recordem, és el resultat d'un *pacte social*, és a dir, d'un conveni que pressuposa l'existència d'unes clàusules consensuades entre els signants sobre els aspectes en els quals es vol cooperar i els recursos necessaris per a fer-ho.

11. M. Carmen Díez Hoyo, «Competir o cooperar: las bibliotecas en los noventa». En: *Conferencia de bibliotecarios y documentalistas españoles* (Madrid: Ministerio de Cultura, 1993), p. 199-203.

Sistema o xarxa?

Malgrat la sinonímia vigent, ambdós termes tenen significats diferents. Així, un sistema és un conjunt de serveis i/o biblioteques obligatòriament integrats en una unitat jeràrquica, la qual es forma per la voluntat política d'una administració que té la competència d'oferir serveis bibliotecaris en un àmbit geogràfic concret (per exemple, Sistema Bibliotecari de Catalunya); mentre que una xarxa és el conjunt de biblioteques «iguals», seguint el símil hobbessà, que, en unir-se per cooperar, creen una institució superior per a donar-se suport mutu (per exemple, la Coordinadora de Documentació Biomèdica).¹²

I els consorcis?

Els primers consorcis neixen als Estats Units d'Amèrica a mitjan de la dècada de 1990 i estan formats per biblioteques de recerca. Un consorci és una estructura cooperativa que neix amb la voluntat que les biblioteques membres comparteixin recursos i redueixin despeses. Tot i això, el terme s'utilitza gairebé sempre associat a l'adquisició i gestió de recursos d'informació electrònica, que és la resposta de les biblioteques a la concentració empresarial de la indústria editorial.¹³ Tanmateix, els consorcis no són només un «contrapoder» davant dels distribuïdors d'informació a l'hora de negociar les condicions de subscripció de la informació electrònica, sinó que s'han revelat com a actius i eficaços agents de gestió del canvi que viuen les biblioteques.

Al nostre país, Anglada defineix en una entrevista els consorcis com «una entidad que busca la mejora de los servicios bibliotecarios a través de la cooperación. Aunque los consorcios hemos sido conocidos principalmente por nuestra efectividad para contratar información electrónica, lo que realmente nos es sustancial es facilitar la cooperación entre bibliotecas [...] En resumen, los consorcios existen para que las bibliotecas puedan hacer (conjuntamente) lo que no podrían hacer (individualmente). No hay «canon» sobre lo que debemos hacer, hacemos aquello que hecho colectivamente tiene o bien mejores resul-

12. Eugenio Tardón descriu la formació d'un sistema bibliotecari com a procés *up-down*, mentre que el de xarxa l'anomena *down-up*. «Cooperación bibliotecaria: sistemas y redes de BUS en España» [en línia], <<http://alfama.sim.ucm.es/buc/documentos/Contribuciones/bu09.pdf>> [Consulta: 04/09/2007].

13. Tomasso Giordano, «Library consortium models in Europe: a comparative analysis», *Alexandria*, v. 14, n. 1 (2002), p. 41-52; *id.*, «Consorcios bibliotecarios: compartir también criterios y objetivos», *El profesional de la información*, v. 14, n.º 3 (maig-juny 2005), p. 164-165.

tados o menores costes».¹⁴ Els consorcis «son una realidad que se superpone [...] [y] extiende el poder de las bibliotecas»,¹⁵ en el sentit que la biblioteca considerada individualment és més rellevant, i, des d'aquest punt de vista, els consorcis democratitzen el pacte social, d'altra banda imprescindible.

Des que aparegueren als Estats Units fa poc més de deu anys, els consorcis s'han estès arreu en una mostra del vigor i de la capacitat transformadora i d'adaptació de les biblioteques i un altre exemple majoritari de procés de formació *down-up*. Els consorcis es constitueixen de manera habitual a partir de xarxes ja existents de biblioteques, tot i que també poden formar-se de bell nou. Sovint, es tracta de consorcis de biblioteques de recerca, fonamentalment universitàries, que després admeten centres d'altres tipologies i també podem trobar consorcis de biblioteques públiques. Els consorcis, com hem destacat més amunt, no sols adquireixen informació electrònica, sinó que porten a terme altres activitats associades a la cooperació (adquisició de fons, compra de programari, formació permanent del personal, etc.). Pel que fa al nombre de consorcis en un mateix estat, hi ha qui creu que depèn del grau de descentralització político-administrativa,¹⁶ mentre que hi ha qui opina que depèn de la grandària del país; és a dir, en països petits el volum de consorcis és baix i en el cas de països grans el nombre de consorcis augmenta (Anglada, 2005). En qualsevol cas «la disponibilidad de los grandes proveedores a negociar contratos de amplia base, así como la necesidad de que estos dispongan de algún tipo de financiación adicional por parte del gobierno respectivo, ha llevado en algunos casos a la creación de consorcios de alcance estatal para promover determinados contenidos a todas las instituciones de educación superior y de investigación de un país [...] El ejemplo más exitoso de la primera opción es el consorcio británico *Nesli*».¹⁷ Un altre exemple, proper a nosaltres, és la subscripció el 2004 a la *Web of knowledge* per part del Ministerio de Educación y Ciencia.

En les línies que segueixen, considerarem sistemes, xarxes i consorcis indistintament, perquè tant els uns com els altres posen de relleu fins a quin punt una biblioteca necessita les altres per subsistir, o, el que és el mateix, el present i el futur bibliotecaris són impensables sense la cooperació.

14. Tomàs Baiget, Mari Carmen Martos, «El Consorcio de Bibliotecas Universitarias de Catalunya (CBUC)», *El profesional de la información*, v. 14, n° 3 (maig-juny, 2005), p. 230.

15. Lluís M. Anglada, «Consorcios y alianzas: la inteligencia social aplicada a las bibliotecas», *Anales de Documentación*, n° 9 (2006), p. 12. També consultable en línia: <<http://www.um.es/fccd/anales/ad09/ad0900.html>> [Consulta: 04/09/2007].

16. Tomasso Giordano, «Library consortium models...».

17. Miquel Tèrmens Graells, «Los consorcios, una nueva etapa de la cooperación bibliotecaria», *El profesional de la información*, v. 14, n° 3 (maig-juny, 2005), p. 169.

3 LA COOPERACIÓ A CATALUNYA (1993-1997)

La tria de l'any 1993 com a inici del nostre recorregut per la cooperació bibliotecària del país es justifica per dos motius: l'aprovació al Parlament de Catalunya de la Llei 4/1993, de 18 de març, del Sistema Bibliotecari de Catalunya (LSBC) i la celebració de l'assemblea anual de l'IFLA a Barcelona.

La promulgació de la LSBC fou la punta de llança que transformà el teixit bibliotecari català pel que fa a la seva consideració com a sistema (preàmbul i art. 1 i 5), al reconeixement de la Biblioteca de Catalunya com a biblioteca nacional (art. 7) i capçalera del sistema nacional de biblioteques —malgrat que no estava vinculada a les públiques— (art. 5 i 9), i a la municipalització definitiva de la lectura pública (art. 39). La LSBC només utilitza la denominació específica *cooperació* a l'epígraf III del preàmbul¹⁸ i en referir-se als catàlegs col·lectius (art. 6, 9, 9, 30 i 37). La necessitat, però, de garantir la coordinació entre el conjunt del teixit bibliotecari és recurrent. L'administració pública és responsable d'afavorir-la, tot i que, per llei, les biblioteques membres del Sistema Bibliotecari de Catalunya s'hi han de prestar. En aquest sentit, corresponen a l'Àrea de Biblioteques del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació les funcions següents:

- coordinar i efectuar el desplegament del Sistema de Lectura Pública
- fomentar la lectura
- cooperar amb el conjunt del Sistema Bibliotecari de Catalunya
- qualsevol altra funció de naturalesa anàloga que se li encarregui.

Aquestes funcions les exerceix a través del Servei de Cooperació Bibliotecària i del Servei de Planificació i Coordinació Bibliotecària, els quals tenen assignades les funcions de coordinació establertes per la LSBC en l'art. 37. En qualsevol cas, la llei no considera explícitament la cooperació bibliotecària. Nogensmenys, el temps no passa debades i la recent Llei 10/2007 de 22 de juny, de la lectura, del llibre i de les biblioteques, consagra l'article 15 a la cooperació. Més en concret, l'epígraf 15.1 es fa ressò dels seus trets característics pel que fa al caràcter contractual i voluntari i als objectius: intercanvi d'informació, d'idees, de serveis i de coneixements especialitzats per tal d'optimitzar recursos i desenvolupar serveis.

Durant l'esmentada assemblea de l'IFLA, tingué lloc una reunió de responsables de biblioteques universitàries per a donar un nou impuls als canvis ope-

18. «[...] la Llei regula els serveis corresponents de suport, que han de garantir l'assistència i la cooperació a les biblioteques del Sistema de Lectura Pública [...]».

rats des de la dècada anterior. De resultes, el novembre de 1993 s'organitzà la Conferència de Directores de Bibliotecas Universitarias y Científicas Españolas (CODIBUCE). Les trobades, de caràcter anual, aplegaven per primera vegada la majoria de de biblioteques de recerca de l'Estat. Entre els seus objectius trobem la millora del préstec interbibliotecari, la realització d'activitats de formació, l'elaboració d'un marc normatiu, etc. La coexistència de la Red de Bibliotecas Universitarias Españolas (REBIUN, fundada el 1988) i CODIBUCE durà fins al 1996, quan s'inicià un procés de convergència que culminà el 1997 amb la refundació de REBIUN.

3.1 Experiències de cooperació

Sota aquest epígraf presentem els ens cooperatius existents actualment a Catalunya.

3.1.1 Biblioteques universitàries

Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC)¹⁹

Ens trobem, sens dubte, davant de l'ens cooperatiu més important del nostre país tant pel que fa al pressupost que gestiona com per les àrees de treball desenvolupades i per la seva presència internacional.

El CBUC està format per les biblioteques de les universitats públiques del país, la Biblioteca de Catalunya, el Departament d'Universitats —actualment Departament d'Innovació, Universitats i Empresa— i altres biblioteques universitàries i conselleries de la Generalitat amb estatus de membres associats. Fou creat l'any 1996 amb «l'objectiu fonamental de millorar els serveis bibliotecaris a través de la cooperació interbibliotecària», segons l'art. 1 del seus Estatuts i té «caràcter voluntari i indefinit» (art. 2). Les finalitats descrites al mateix art. 1 són, entre altres:

- Crear i gestionar el catàleg col·lectiu de les biblioteques membres
- Millorar l'accés a les col·leccions bibliogràfiques a través de la informació i del préstec interbibliotecari
- Millorar els serveis bibliotecaris existents i estalviar costos en la catalogació
- Promoure plans de cooperació
- Fomentar l'aplicació de les tecnologies de la informació i la comunicació

19. <http://www.cbuc.es> [Consulta: 05/09/2007].

En síntesi, les finalitats del CBUC s'articulen sobre els quatre pilars mestres de l'activitat cooperativa o consorciada:

1. Facilitar la localització i l'accés a la informació
2. Millorar els serveis
3. Facilitar la gestió del canvi
4. Difondre els valors de la cultura cooperativa

D'aquests quatre pilars es pot deduir que els consorcis, o més concretament el CBUC, són bastant més que un «buying club» tal com afirmà Bostick.²⁰

La primera activitat visible del CBUC fou la creació del *Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya* (CCUC), a hores d'ara amb més de tres milions de registres bibliogràfics provinents de cent seixanta biblioteques catalanes. Una de les particularitats del catàleg és que permet la incorporació dels fons bibliogràfics de qualsevol biblioteca catalana. Poc després s'inicià el programa de préstec interbibliotecari. I a continuació se n'implementaren d'altres: compra conjunta d'equipament, formació, avaluació, *benchmarking*, etc. El darrer projecte és el GEPA (Garantia d'Espai per a la Perpetuïtat de l'Accés), *magatzem cooperatiu per a conservar i preservar els documents de baix ús*.

Un dels programes més importants, però, és el de la *Biblioteca Digital de Catalunya* (BDC) —cal recordar que l'adquisició de recursos d'informació electrònica és un dels objectius fonamentals dels consorcis—, que inclou tota la informació electrònica tant de compra com la produïda per les organitzacions membres del Consorci. En el primer cas, l'accés a bases de dades i a revistes i llibres electrònics d'abast multidisciplinari és restringit; en el segons cas, és possible accedir en obert als dipòsits i bases de dades següents: TDX (*Tesis doctorals en xarxa*), RACO (*Revistes catalanes amb accés obert*), RECERCAT (*Dipòsit de la recerca a Catalunya*), *Base de dades de sumaris electrònics* i *Bases de dades catalanes*. Els dipòsits institucionals, difusors de la recerca universitària, i nascuts sota l'impuls del moviment d'accés obert (Open Access), recuperen la figura del bibliotecari-editor defensada per L. R. Wilson el 1932, tal com hem assenyalat més amunt.

Més que no pas el gran nombre d'activitats desenvolupades i la importància de les biblioteques membres pel que fa a la seva contribució en situar Catalunya dins el mapa de la societat del coneixement, o, potser precisament per això, nosaltres volem destacar, per damunt de qualssevol altres, dues accions del

20. Sharon L. Bostick, «The history and development of academic library consortia in the United States: an overview», *The journal of academic librarianship*, v. 27, n. 2 (2001), p. 128-130.

CBUC estretament relacionades entre elles: l'acció difusora i l'acció participativa. El convenciment de la bondat dels valors cooperatius fa que els responsables del Consorci siguin els seus màxims ambaixadors en el nostre país a través de la seva presència pública en revistes especialitzades i seminaris, per exemple. D'altra banda, del reconeixement de la tasca feta fins ara en deriva la participació del CBUC en fòrums i organismes internacionals com ara l'International Coalition of Library Consortia (ICOLC), la qual cosa li permet estar a l'avantguarda del moviment cooperatiu.

Institut Joan Lluís Vives²¹

La *Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives* (1999) és fruit d'un conveni entre la Fundación Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes i la xarxa de vint universitats dels Països Catalans que formen l'Institut Joan Lluís Vives, per a digitalitzar i difondre les obres més importants de la cultura catalana, valenciana i balear. L'any 2004, se signà un segon conveni que incorpora noves clàusules que volen facilitar la inclusió dels nous projectes presentats per les biblioteques universitàries i les institucions culturals de l'àmbit lingüístic català.

REBIUN²²

La REBIUN refundada passa a ser una comissió sectorial de la recentment creada Conferencia de Rectores de las Universidades Españolas.²³

Les activitats de la nova REBIUN segueixen, tot i que de manera ralentida, les que havien desenvolupat fins ara REBIUN i CODIBUCE. Entre 2001 i 2002, aprofitant l'impuls de la Declaració de Bolonya (1999) i la Declaració de Lisboa (2000), es redacta el Plan Estratégico 2003-2006 que esperona el treball de l'organització i dóna lloc a una nova estructura organitzativa i a una nova manera de funcionar a través de plans anuals que emparen activitats relacionades amb el patrimoni bibliogràfic, l'obtenció de documents, la gestió de col·leccions i de recursos humans, l'avaluació, la informació electrònica, etc., seguint els paràmetres de la cooperació internacional.

El II Plan Estratégico 2007-2010 replanteja el paper tant de bibliotecaris com de l'organització mateixa. En el cas dels primers vol «idear nuevas formas

21. <http://www.lluisvives.com/psegundonivel.jsp?conten=presentacion> [Consulta: 04/09/2007].

22. <http://www.rebiun.org> [Consulta: 04/09/2007].

23. Un dels seus objectius és promoure la reflexió sobre la realitat de la universitat tot respectant el principi d'autonomia i facilitar la cooperació interuniversitària i amb altres conferències de rectors europees. <http://www.crue.org/> [Consulta: 04/09/2007].

de convergència o confluència professionals con otros servicios [...] es fundamental fomentar la cultura de la colaboración, participar en proyectos comunes y establecer canales permanentes o formales de cooperación». Pel que fa a la segona, «el futuro presenta un marco muy diversificado y complejo de acción cooperativa». Aquesta complexitat es reflecteix en quatre àmbits presidits per la necessitat comuna de posicionar-se de manera avantatjosa i diferenciada, d'establir aliances i de perfilar noves estratègies de negociació: amb els nous agents nascuts a redòs de les biblioteques universitàries; amb la CRUE i altres organitzacions extrabibliotecàries; amb la indústria editorial, i amb altres xarxes i consorcis autonòmics.

3.1.2 *Biblioteca de Catalunya (BC)*²⁴

En l'exercici de les funcions pròpies com a biblioteca nacional, la BC desenvolupa funcions de coordinació entre les biblioteques del Sistema Bibliotecari de Catalunya —per exemple, en la creació del *Catàleg Col·lectiu de Catalunya* i el de les biblioteques especialitzades de la Generalitat—; de preservació i conservació del patrimoni bibliogràfic —mitjançant el *Catàleg Col·lectiu del Patrimoni Bibliogràfic de Catalunya*—, i de difusió d'aquest patrimoni a través de la participació en la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. Així mateix, en tant que membre del CBUC, comparteix la responsabilitat dels programes que aquest duu a terme; d'aquests, té una presència molt important en el programa «Memòria Digital de Catalunya» (MDC). Fins a cert punt, entenem que la MDC complementa el *Catàleg Col·lectiu del Patrimoni Bibliogràfic de Catalunya*, atès que permet, entre altres serveis, la consulta en accés obert de col·leccions digitalitzades de revistes catalanes antigues, fotografies, mapes, cartells, ex-libris, etc., relacionats amb Catalunya.

En tant que capçalera del sistema bibliotecari del país, la BC coordina els catàlegs següents:

Biblioteques Especialitzades de la Generalitat (BEG)²⁵

Les 36 biblioteques que formen la BEG donen suport informatiu i documental a l'activitat de l'administració pública catalana. Es tracta de centres especialitzats i funcionalment independents que han creat un catàleg únic per aconseguir racionalitzar els recursos i difondre el fons.

24. <http://www.bnc.es> [Consulta: 04/09/2007].

25. <http://beg.genccat.net7vts/catalan/index2.html> [Consulta: 04/09/2007].

*Catàleg Col·lectiu del Patrimoni Bibliogràfic de Catalunya (CCPBC)*²⁶

L'objectiu del CCPBC, iniciat el 1983, és facilitar la localització dels fons patrimonials, des de la invenció de la impremta fins 1900, conservats en les biblioteques catalanes i permetre-hi l'accés. No recull informació sobre publicacions periòdiques, mapes, material gràfic i música impresa. Des de 1992, col·labora amb el Ministerio de Cultura per tal d'inventariar el patrimoni bibliogràfic espanyol.

*Catàleg Col·lectiu de Catalunya (CCC)*²⁷

Es tracta d'un catàleg promogut per la Biblioteca de Catalunya que té l'objectiu final de proporcionar informació sobre el conjunt dels fons bibliogràfics del país i proporcionar-hi accés. De moment, poden consultar-se els catàlegs de la Biblioteca General de l'Art del MNAC, de les biblioteques públiques de Girona, Lleida i Tarragona, de les BEG, del *Catàleg Col·lectiu del Departament de Cultura*, del CCPBC i de la Biblioteca de Catalunya. En un futur està prevista la incorporació del CCUC, del *Catàleg Col·lectiu de la Diputació de Barcelona* i de la resta de biblioteques catalanes, segons consta al web de la BC.

Cooperació amb associacions i organismes

La BC és membre d'organismes i associacions per desenvolupar millor, per mitjà de la cooperació, les funcions que té atribuïdes. Entres altres, l'Asociación Española de Documentación Musical (AEDOM); l'Asociación para el Fomento de la Encuadernación de Arte (AFEDA); l'Association for Recorded Sound Collections (ARSC); l'Association internationale de bibliophilie (AIB); l'European Bureau of Library, Information and Document Associations (EBLIDA); la Gutenberg-Gesellschaft Internationale Vereinigung für Geschichte und Gegenwart der Druckkunst e.V.; la International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA); la Ligue des bibliothèques européennes de recherche (LIBER), etc.

Per les seves característiques destacarem la participació de la BC en dos projectes de digitalització de fons bibliogràfics i documentals: la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes (BVMC) i *Google Book Search*.

La BVMC promou la digitalització del patrimoni bibliogràfic, documental i crític de la cultura espanyola i hispanoamericana de cara a facilitar-ne la con-

26. <http://www.bnc.es/cataleg/infocats.php#CCPBC> [Consulta: 04/09/2007].

27. <http://www11.gencat.net/plugin502.nd/mvc/bc> [Consulta: 04/09/2007].

sulta a través d'Internet. Es tracta d'un projecte internacional en el qual participen diferents entitats, com ara, per exemple, l'Institut Lluís Vives, la Biblioteca Nacional d'Espanya i altres biblioteques nacionals hispanoamericanes.

Així mateix, la BC signà el passat gener de 2007 un conveni amb Google per a incorporar-se al projecte *Google Book Search*, per tal de digitalitzar alguns dels seus fons. En l'esmentat projecte participen, amb la interlocució i coordinació de la BC, altres biblioteques catalanes com ara la Biblioteca del Monestir de Montserrat, la Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona, la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès i la Biblioteca del Centre Excursionista de Catalunya.

3.1.3 *Biblioteques biomèdiques*

Són diverses les iniciatives cooperatives promogudes des de les diferents administracions. Així, l'any 1995 es publica el primer catàleg col·lectiu de les biblioteques de les seus centrals del Departament de Sanitat —actualment Departament de Salut—, de l'Institut Català de la Salut i de l'Institut d'Estudis de la Salut. Fins al 2003, l'Institut Català de la Salut no crea la Comissió de Biblioteques amb l'objectiu d'establir una política comuna d'adquisicions i subscripcions. Una data rellevant és la de 2004, perquè el Departament de Salut creà la biblioteca virtual dels seus serveis centrals i territorials, llavor de la biblioteca virtual del sistema sanitari públic de Catalunya, que en un futur vol impulsar una xarxa de biblioteques especialitzades en ciències de la salut, integrada en el Sistema Bibliotecari de Catalunya. Les seves funcions seran optimitzar els recursos disponibles, promoure la cooperació interbibliotecària i facilitar l'accés a la informació.

De moment, però, a banda de l'esmentada biblioteca virtual del Departament, les biblioteques de l'Institut Català de la Salut compren cooperatiment les publicacions electròniques i segueix activa la veterana Coordinadora de Documentació Biomèdica.

Coordinadora de Documentació Biomèdica (CDB)²⁸

Actualment, l'objectiu de la CDB és oferir a les empreses i professionals sanitaris, de manera gratuïta i per via d'Internet, el catàleg de la base de dades de publicacions en sèrie dels centres membres de la Coordinadora. També es pot subscriure un servei d'alerta. La consulta de la base de dades, confegida amb el programa *WebPublisher* d'Inmagic, és possible gràcies a l'acord signat per l'empresa DOC6 i la mateixa CDB.

28. <http://www.doc6.es/cdb/> [Consulta: 04/09/2007].

Biblioteca Nacional de Ciencias de la Salud de España²⁹

L'actual Biblioteca Nacional de Ciencias de la Salud de España comença la seva trajectòria en 1994. D'entre el conjunt de funcions pròpies, en destacarem només les referents a l'establiment d'activitats i programes de cooperació amb altres biblioteques espanyoles de la mateixa temàtica:

- Mantenir i actualitzar sistemes compartits en xarxa que permetin l'accés als fons bibliogràfics de les biblioteques del Sistema Nacional de Salut.
- Actualitzar bases de dades de documentació científica de cara a facilitar l'accés i la difusió de la recerca feta per la comunitat científica espanyola.
- Desenvolupar activitats per establir programes de cooperació per millorar l'intercanvi d'informació científica entre les biblioteques espanyoles de l'àrea i xarxes internacionals.
- Desenvolupar tasques de la seva competència que li siguin sol·licitades pel Ministerio de Sanidad y Consumo i les comunitats autònomes.

Un dels projectes actuals és la constitució de la Biblioteca Virtual en Salud de España (BVS),³⁰ fruit de la col·laboració institucional a doble banda entre el Ministerio de Sanidad y Consumo a través de l'Instituto de Salud Carlos III amb l'OPS/OMS i entre la Biblioteca Nacional de Ciencias de la Salud de España i BIREME/OPS/OMS. La BVS és un model de publicació electrònica, que dóna accés, en text complet, a una col·lecció de revistes espanyoles de ciències de la salut, seleccionades segons un paràmetre de qualitat preestablert. Aquest projecte s'emmarca dins el projecte internacional ScIELO.³¹

Fundació Biblioteca Josep Laporte³²

La Fundació Biblioteca Josep Laporte és una entitat de gestió del coneixement en ciències de la salut i de la vida, dins la Fundació Universitat Autònoma de Barcelona, que promou la recerca i la docència per mitjà de l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC). Per dur-ho a terme

29. http://www.isciii.es/htdocs/redes/biblioteca/biblioteca_presentacion.jsp [Consulta: 04/09/2007].

30. <http://bvs.isciii.es/E/index.php> [Consulta: 04/09/2007].

31. Elena Primo, «Proyecto la Biblioteca Nacional de Ciencias de la Salud desarrollando la colección de acceso abierto» [en línia]. En: *1ª Jornada Técnica de Bibliotecas de Ciencias de la Salud en el siglo XXI: electrónicas, digitales, virtuales e híbridas* (Madrid, 26 de marzo de 2007). <<http://www.sedic.es/PresentacionElenaPrimo.pdf>> [Consulta: 04/09/2007].

32. <http://www.fbjoseplaporte.org/cgc/> [Consulta: 04/09/2007].

ha creat un model híbrid de centre d'informació que combina una biblioteca presencial, una biblioteca digital i «una sèrie de serveis com centres de documentació o biblioteques a mida» adreçats tant a personal sanitari com a pacients. La biblioteca presencial és fruit de la fusió de tres biblioteques especialitzades en medicina: la Biblioteca de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears, la Biblioteca de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau i la Biblioteca de la Unitat Docent de l'Hospital de Sant Pau de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). El fet d'incorporar el fons de la Facultat de Medicina de la UAB permet que la biblioteca presencial gaudeixi dels serveis oferts pel Servei de Biblioteques de la UAB com, per exemple, la consulta del CCUC. A més, per l'àmbit d'especialització temàtica, també és possible accedir al *Catálogo Colectivo de Revistas de las Bibliotecas de Ciencias de la Salud Españolas*.

La Biblioteca digital és un portal d'accés i consulta a revistes i recursos electrònics.

El centre de documentació (CDOC) es divideix en dues seccions, cadascuna de les quals s'adreça a un grup d'usuaris concret: professionals sanitaris i pacients. Pel que fa a la cooperació, destacarem que el centre de documentació destinat a professionals està acreditat com a Centre Docline de la National Library of Medicine (Estats Units), i ofereix servei d'obtenció de documents, servei d'autoalertes i cerques bibliogràfiques

3.1.4 Altres biblioteques especialitzades

Biblioteca Electrónica de Ciencia y Tecnología (BECyT)³³

La subscripció el 2004 al *Web of Knowledge* per part del Consorcio Nacional de Compra de Recursos de Información Científica y Técnica, depenent de la Fundación Española para la Ciencia y la Tecnología (FECYT), ha suggerit la idea de constituir un marc espanyol de subscripció de revistes científiques en suport electrònic —la BECyT— capaç de garantir-hi un accés equitatiu alhora que se n'abarateixen els costos. La BECyT, que ha d'entrar en funcionament el proper 2008, s'organitzarà a partir de l'experiència del Consorcio Nacional de Compra de Recursos de Información Científica y Técnica, dels consorcis universitaris, dels OPIS y dels hospitals. Per tal que la biblioteca electrònica

33. José Manuel Báez Cristóbal, «Proyecto de Biblioteca Electrónica de Ciencia y Tecnología (BECyT)» [en línia]. En: *1ª Jornada Técnica de Bibliotecas de Ciencias de la Salud en el siglo XXI: electrónicas, digitales, virtuales e híbridas* (Madrid, 26 de marzo de 2007). <<http://www.sedic.es/PresentacionJoseMBaez.pdf>> [Consulta: 04/09/2007].

arribi a ser una realitat es féu una primera presa de contacte amb REBIUN el 2006, el resultat de la qual fou la constitució d'un grup de treball que determinà quina era la informació més utilitzada i féu la proposta de creació de la BECyT.

Centro de Documentación Judicial i biblioteques judicials³⁴

El Consejo General del Poder Judicial en el Reglament 1/1997 de set de maig, en diferenciar entre centre de documentació i biblioteca, els assigna funcions diferents com veurem tot seguit. D'aquesta manera, el reglament qualifica el Centro de Documentación Judicial com a òrgan tècnic del Consejo General del Poder Judicial i s'encarrega de la selecció, l'ordenació, el tractament, la difusió i la publicació de la informació jurídica legislativa, jurisprudencial i doctrinal que hagin de menester els òrgans judicials. Perquè això sigui possible, es recomana «mantener relaciones de cooperación e intercambio con otras Instituciones y centros de documentación». Les biblioteques judicials, en canvi, segons determinà el Pleno del Consejo General del Poder Judicial el 1992, són els «mitjans instrumentals» que el mateix Consejo posa a disposició de jutges i magistrats per garantir-los la formació continuada. Per tal que això sigui possible, les biblioteques judicials han creat un catàleg col·lectiu, accessible per via d'Internet, que permet disposar de més de 307.600 documents físics conservats en 204 biblioteques, per facilitar «a todos los jueces y magistrados españoles saber en todo momento que fondos existen, dónde se encuentran, su disponibilidad y mediante un sistema de préstamo ágil facilitarles el acceso a esa información».

3.1.5 Biblioteques públiques³⁵

Xarxa de Biblioteques Municipals³⁶

La Xarxa de Biblioteques Municipals és la continuadora de la xarxa de biblioteques populars que la Mancomunitat de Catalunya posà en marxa el 1918. La seva trajectòria constitueix una imatge fidel de la realitat política del país: dictadura del general Primo de Rivera, la República, la dictadura franquista i la democràcia. Una de les primeres decisions en matèria cultural pre-

34. <http://www.poderjudicial.es/eversuite/GetRecords?Template=cgpj/cgpj/principal.htm> [Consulta: 04/09/2007].

35. Vegeu l'article de Glòria Pérez Salmerón citat a la bibliografia.

36. <http://www.diba.es/biblioteques/default.asp> [Consulta: 04/09/2007].

sa per la Generalitat reinstaurada fou la presentació de la Llei de biblioteques, aprovada pel Parlament l'any 1981. Sota l'impuls de la Llei, la xarxa començà un procés de modernització el 1986 que es concretà en la construcció de noves biblioteques i en la implementació d'un sistema d'automatització. La LSBC confirmà la municipalització del servei de biblioteca pública ja establerta per la llei anterior, tot i que permet que l'organisme provincial mantingui la seva estructura de xarxa cooperativa. La concessió d'ajuts als municipis per part de la Diputació es fa a través de la signatura d'un conveni —pacte social, potser?— «que recull els compromisos mutus en la construcció, dotació i funcionament de la biblioteca», tot tenint en compte les especificitats de cada població.

Actualment, el Servei de Biblioteques de la Diputació de Barcelona dóna suport a les cent vuitanta biblioteques i nou bibliobusos de la província. Els serveis oferts abasten la selecció, l'adquisició i la catalogació de fons bibliogràfics i documentals, la formació del personal, l'assessorament i la supervisió del procés de programació d'edificació o de modernització de biblioteques, etc. La Diputació posa també a disposició de les biblioteques i dels seus usuaris el seu lloc web, mitjançant el qual s'accedeix al catàleg col·lectiu i a recursos documentals en suport electrònic.

Biblioteques Públiques de Catalunya³⁷

Sota aquesta denominació, o bé sota l'antiga de Xarxa de Biblioteques Públiques de la Generalitat, s'apleguen 135 biblioteques públiques i dos bibliobusos d'arreu de Catalunya, llevat dels de la província de Barcelona que depenen de la Diputació provincial.

Les biblioteques gestionades per la Generalitat de Catalunya, reben suport del Servei de Cooperació Bibliotecària i del Servei de Planificació i Coordinació Bibliotecària. Una de les funcions del primer és «coordinar i impulsar la prestació de serveis de suport a la lectura pública que siguin competència de la Generalitat». Així mateix, el Servei de Planificació, entre altres atribucions, s'ocupa de «coordinar la planificació i la programació de les biblioteques públiques gestionades per la Generalitat, a excepció de la Biblioteca de Catalunya». El *Catàleg Col·lectiu de Lectura Pública* (CCLP) gestionat per la Generalitat permet la consulta dels registres bibliogràfics del fons documental de les seves biblioteques.

37. <<http://www20.gencat.cat/portal/site/Biblioteques>> [Consulta: 04/09/2007].

BCT XARXA (Biblioteques públiques de Terrassa)³⁸

Entre 1993, amb la LSBC, i 1994, amb la primera versió del Manifest de la UNESCO de la Biblioteca Pública, a la ciutat de Terrassa se li obren, de manera definitiva, les portes que li permeten començar a dur a terme les conclusions d'un estudi que destacava els beneficis de treballar en xarxa, la qual havia de ser única i organitzada a l'entorn d'una biblioteca central, i fixava també la formació d'una comissió encarregada d'elaborar el Pla de Biblioteques de Terrassa que preveu la construcció d'una biblioteca per districte. La Biblioteca Central s'inaugurà finalment el 1998 i el Pla fou aprovat per unanimitat pel Ple de l'Ajuntament el 1998.

Les biblioteques públiques incloses en l'organització BCT Xarxa formen un sistema municipal de biblioteques amb l'objectiu de satisfer les necessitats de formació, de lectura i d'informació de tots els terrassencs, així com fomentar i promoure la lectura tal com recomana el Manifest de la UNESCO.

La Biblioteca Central de Terrassa és la capçalera de la xarxa. La seva formació exemplifica el procés de construcció del sistema, atès que la BCT és el resultat de la fusió de dues biblioteques membres de dues xarxes diferents: la Biblioteca Soler i Palet de la Generalitat de Catalunya i la Biblioteca Salvador Cardús de la Diputació de Barcelona.

Xarxa de Biblioteques de L'Hospitalet³⁹

La LSBC afavorí que l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat elaborés un Pla de Biblioteques amb l'objectiu de crear, d'organitzar i de gestionar la xarxa de biblioteques municipals i de coordinar i promoure la lectura a la ciutat.

La xarxa compta amb una biblioteca central, la Biblioteca Central Tecla Sala; sis biblioteques de districte: Can Sumarro, Josep Janés, Santa Eulàlia, La Florida, La Bòbila i Bellvitge; i serveis d'extensió, entre els quals dues sales de lectura infantil.

L'actual Pla de Biblioteques qualifica la Tecla Sala com «la gran sala d'estar de la ciutat» ja que és un espai obert al debat, a la reflexió, a l'autoaprenentatge, etc. En tant que capçalera del sistema, coordina i dona suport a la resta de biblioteques membre en les activitats relacionades amb la lectura que organitzen i ofereix suport tècnic a les biblioteques dels centres educatius. Les biblioteques de districte, en canvi, són concebudes com «espais propers

38. <http://www3.terrassa.cat/Front/dist_tercer_n/_y0iURm1ta1DFprS1p3lkxpbP5YODpw0vwMHlcWQDAWrIvFCNdra9Rw> [Consulta: 07/09/2007].

39. <<http://www.l-h.cat/biblioteques/xarxa/index.shtml>> [Consulta: 07/09/2007].

i amigables» per satisfer les demandes informatives i de lleure de l'entorn més proper.

Biblioteques Municipals de Sabadell (BIMS)⁴⁰

Les BIMS formen una xarxa local encarregada d'oferir el servei de lectura pública als habitants de la ciutat de Sabadell. La titularitat de les biblioteques correspon a l'Ajuntament que les gestiona en col·laboració amb la Diputació de Barcelona.

La xarxa s'estructura al voltant d'una biblioteca central urbana, la Biblioteca Vapor Badia (2002), i les anomenades biblioteques de proximitat. La primera desenvolupa una doble funció vertebradora i coordinadora del sistema; mentre que les segones són les encarregades de fer arribar el servei bibliotecari al conjunt de la ciutat. Actualment, de les vuit biblioteques de proximitat previstes, ja en funcionen dues: Biblioteca La Serra i Biblioteca Els Safareigs. L'obertura de les altres sis està prevista abans del 2011, fi del període de vigència de l'actual Pla Municipal de Biblioteques, el qual especifica el model de biblioteca i els serveis que s'hi ha oferir, l'estructura de la xarxa i la planificació del sistema.

Consorci de les Biblioteques de Barcelona⁴¹

El Consorci de les Biblioteques de Barcelona és fruit del conveni signat entre l'Ajuntament de la ciutat i la Diputació provincial el 1996. Segons l'article 4 dels seus Estatuts, dues de les finalitats del Consorci són gestionar el sistema bibliotecari de lectura pública de la ciutat i desenvolupar el Pla de Biblioteques de Barcelona vigent en cada moment.

El Pla de Biblioteques 1998-2010: vers les biblioteques del segle XXI, constitueix una declaració de principis pel que fa al paper de la biblioteca pública en la societat del coneixement i a la concepció mateixa de consorci en relació amb els avantatges que comporta a les organitzacions públiques i privades participants, als usuaris i a la ciutat.

En relació amb el sistema local de biblioteques, el Pla preveu l'existència d'una biblioteca central urbana, una biblioteca central de districte i un nombre indeterminat de biblioteques de barri d'acord amb la densitat de població i de les dificultats d'accessibilitat; l'àmbit local del Consorci no obstaculitza l'articulació amb la xarxa provincial de biblioteques, al contrari, atès que «el fun-

40. http://www.sabadell.cat/BIMS/p/Plabib_cat.asp [Consulta: 04/09/2007].

41. <http://www.bcn.es/icub/biblioteques/> [Consulta: 04/09/2007].

cionamiento a escala provincial se reajusta, permitiendo centrar mejor y más equilibradamente la aplicación de recursos y esfuerzos, reforzando el papel de la Diputación como organismo supramunicipal».⁴²

Hom espera que en arribar l'any 2010 s'hagin acomplert les previsions i s'arribi a les quaranta biblioteques. De les funcions de la biblioteca central urbana (també biblioteca provincial!) ara no en parlarem; pel que fa a la biblioteca central de districte, exerceix un paper bàsicament de coordinació entre els serveis centrals del sistema i les biblioteques de barri, de suport entre la mateixa biblioteca de districte i les biblioteques de barri, a més de cooperar amb la resta de biblioteques de la zona amb independència de la seva titularitat i tipologia. Les biblioteques de barri, en canvi, són les encarregades d'oferir un servei informatiu de proximitat.

Una de les singularitats del Consorci de les Biblioteques de Barcelona és el seu estatut jurídic, que li permet una flexibilitat i autonomia de gestió poc freqüents en organismes vinculats a l'Administració pública. Aquesta flexibilitat es concreta en un aspecte tan sensible com la gestió de recursos humans, que ha permès la creació d'una sola plantilla i l'elaboració d'un programa de definició de competències professionals aplicable tant a la selecció de personal com a la promoció de la carrera professional.

4 ÉS DIFÍCIL, PERÒ...

Thomas A. Peters⁴³ identifica les 12 raons per les quals els membres d'un consorci poden sentir-se insatsifets:

- massa reunions
- retards
- ineficiència
- poca efectivitat
- dificultat per explicar-se
- dificultat per mantenir l'esforç requerit
- dificultat per arribar a acords
- massa consorcis

42. Marta Clari Padrós i Mercè Muñoz Creus, «El Consorci de Biblioteques de Barcelona», *El Professional de la Informació*, v. 14, n. 3 (maig-juny, 2005), p. 210. També consultable en línia: [Consulta: 04/09/2007].

43. Thomas A. Peters, «Consortia and their discontents», *The Journal of Academic Librarianship*, v. 29, n. 2 (2003), p. 111-114 [Consulta: 04/09/2007].

- ossificació/esclerotització o pèrdua de la «flexibilitat» inicial
- «grans esperances» i també «grans decepcions»
- competició *vs* col·laboració
- la Biblioteca Alexandrina o voler tenir-ho tot

Les dificultats assenyalades per Peters ens remetent de bell nou a la teoria del pacte social. És difícil treballar en equip, és cert que es pot tenir la sensació de no controlar-ho tot, perquè també és veritat que no tot pot dependre de nosaltres... Però atès que no es pot viure de manera permanent en l'estat de naturalesa, cal delegar, cal cedir una part del propi poder i de la pròpia llibertat —condició del pacte social— per poder viure en la república de les biblioteques. És a dir, hi ha un preu a pagar, el que cal és acordar quin és aquest preu i les condicions de pagament. Els criteris per fixar preu i condicions han de ser equitatius i realistes, no s'ha de caure en maximalismes que provoquin pèrdua de confiança, sinó que cal consensuar que és millor aconseguir l'humanament possible al moralment desitjable.⁴⁴ Però, és més complicat que això. Si com Hobbes hom pensa que la vida de l'home sol és «pobre, grollera, brutal i mesquina», cal compartir també el punt de vista del vell Heràclit i pensar que tenia raó en creure que la guerra de contraris és a l'origen de les coses. O dit d'una altra manera, en signar el pacte social no es foragiten ni el debat ni la discussió per tal d'evitar qualsevol tipus de conflicte que mena a un «passotisme» pervers i donar-ho tot per bo. A vegades, els millors resultats tenen lloc quan hi ha un animat contrast de parers.⁴⁵

Un cop signat l'acord, cal perseverar per mantenir-lo vigent perquè en depenen la pau i la seguretat de la república. Tanmateix, no és una maledicció, sinó una oportunitat que cal aprofitar perquè «it's only rock and roll but I like it», i com afirmà Anglada⁴⁶ cal treballar i aprendre *juntos*:

Jugando a confiar en los demás
Usando la imaginación
No siendo inflexibles
Trabajando en equipo
Organizándonos alrededor del consenso
Segregando una visión compartida

44. Alfred Vernís, *La gestión de las organizaciones no lucrativas* (Barcelona: ESADE, 1994).

45. Thomas A. Peters, *op. cit.*

46. Lluís M. Anglada, «Trabajar juntos, aprender juntos: el Consorcio de Bibliotecas Universitarias de Catalunya» [en línia], <http://www.cbuc.es/cbuc_es/content/download/914/5026/version/5/file/Italspa.pdf> [Consulta: 04/09/2007].

Anglada encara torna a insistir en la necessitat de treballar junt i afegeix un nou argument: «Después de todo, el trabajo cooperativo no sólo suele dar buenos resultados, sino que también es más *divertido...*».⁴⁷

5 | EL FUTUR?

L'Espai Europeu d'Ensenyament Superior (EEES) i l'Espai de Recerca Europeu (ERE) han dissenyat un futur per a les biblioteques universitàries en el qual aquestes tenen un protagonisme clau en les seves institucions. D'altra banda, aquest mateix protagonisme no el poden representar soles atès que necessiten altres agents (PDI, informàtics i gestors) en un procés que Balagué⁴⁸ anomena *de convergència*, però que no deixa de ser, en el fons, de cooperació o de signatura d'un pacte social entre, com a mínim, maneres de fer i cultures corporatives diverses. La constitució d'equips de treball interdisciplinaris ja es té en compte en el II Plan Estratégico 2007-2010 de REBIUN.

Okerson, partint de la seva experiència a la Universitat de Yale, explica que la biblioteca d'aquesta universitat disposava, en la dècada de 1970, del cinc per cent de l'edició mundial, mentre que avui «probablemente tendríamos que poner una coma y un par de ceros delante del 5% debido al rápido aumento de las publicaciones tradicionales y al crecimiento exponencial de la información digital».⁴⁹ La solució és arribar a acords entre biblioteques (o entre consorcis) per tal de crear una col·lecció «completa» en la qual no hi hagi solapaments de cap mena. Per descriure el *modus operandi* utilitza un símil imaginatiu: què podem aprendre dels bibliotecaris de l'aliança comercial entre diferents línies aèries que conforma la Star Alliance?, quins avantatges suposaria per als nostres usuaris? Okerson, però, creu que cal anar de la Star Alliance a la Star Trek: «los consorcios están desempeñando una labor maravillosa [...] en nuestros consorcios estamos todos preocupados por resolver tareas concretas en nuestra región. Los hemos creado por conveniencia administrativa y su utilidad, ya sea para suscribirse a licencias electrónicas, crear depósitos documentales o facilitar el uso compartido de recursos, pero para resolver nuestros retos más grandes, para

47. *Ibid.*

48. Núria Balagué, «La Biblioteca universitaria, centro de recursos para el aprendizaje y la investigación: una aproximación al estado de la cuestión en España». En: *Jornadas Rebiun 2003. Los Centros para Recursos del Aprendizaje y la Investigación en los procesos de Innovación Docente* [en línia] <http://biblioteca.uam.es/documentos/Jornadas_REBIUN/3%20-%20biblioteca_universitaria_CRAI.pdf>. [Consulta: 04 setembre 2007].

49. Okerson, *op. cit.*, p. 269.

crear colecciones perdurables de servicios y bibliotecas digitales, necesitamos mejorar. [...] En suma la creación de alianzas productivas debe ser la nueva habilidad principal las bibliotecas y todos conocemos que la cooperación y las alianzas no se nos dan mal, pero no somos lo bastante buenos todavía». ⁵⁰

6 CONCLUSIONS

La cooperació és una realitat indiscutible per la constatació de dues evidències: la primera, que cap biblioteca pot ser autosuficient; la segona, que un objectiu fonamental de les biblioteques ha de ser augmentar el seu «volum de negoci» o rendibilitat social. En definitiva, cal la millora real del servei a l'usuari —aquesta és la feina de les biblioteques—, i això només és possible quan les biblioteques comparteixen recursos (adquisicions de fons i tecnologia, oferta de serveis complementaris compartits, millora de la gestió i dels serveis a través de l'intercanvi d'informació i experiències o *benchmarking*, augment de la disponibilitat i accessibilitat dels fons, construcció de biblioteques de dipòsit, etc.).

La naturalesa contractual de l'activitat cooperativa obliga les biblioteques participants a superar protagonismes mal entesos, a definir marcs comuns d'actuació, a establir estructures organitzatives, de coordinació i canals de comunicació eficaços i fonamentats en la confiança mútua. Prèviament, però, cal que els membres consorciats sàpiguen a què han de renunciar i què poden esperar de la cooperació alhora que han d'estar convençuts de la millora que suposarà per als seus centres, i que els esforços esmerçats en persones, temps i il·lusió requerits per la cooperació paguen la pena.

El caràcter econòmic de la cooperació, la necessitat d'estalviar recursos —prioritaris en un primer moment— ha deixat pas a un ventall d'actuacions més ampli.

El caire processal de la cooperació permet observar que aquesta no ha tingut sempre els mateixos objectius, sinó que, en cada moment, el treball cooperatiu s'ha anat adaptant a les necessitats de les biblioteques. Una adaptació que només fa referència a les activitats desenvolupades, sinó a l'estructura mateixa de l'ens cooperatiu: en aquest sentit, el pas de sistema/xarxa a consorci representa un cert grau de democratització del pacte social, en tant que millora l'atenció a l'especificitat de cada biblioteca membre.

L'inici de la cooperació a Catalunya, llevat de l'experiència de la Mancomunitat, té lloc en l'àmbit de les biblioteques de recerca (especialitzades

50. *Íbid.*, p. 272.

—biomèdiques, fonamentalment— i universitàries), que actuen, arreu, com a veritables motors de la biblioteconomia; empena que després de la promulgació de la LSBC s'estén a la resta de biblioteques.

Si comparem casa nostra amb els països que disposen d'un teixit bibliotecari ben desenvolupat, hom constata que Catalunya ha seguit l'estela del moviment cooperatiu internacional, primer tímidament i amb un cert retard, però ara, sobretot en l'àmbit de les biblioteques universitàries, la seva actuació està del tot consolidada i a l'avantguarda del moviment.

BIBLIOGRAFIA

ANGLADA, Lluís M. «Cooperació bibliotecària a Espanya». *Item*, núm. 16 (1995), p. 51-67. També consultable en línia: <<http://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/22459/22293>> [Consulta: 04/09/2007].

—. «Los consorcios como aliados de las bibliotecas nacionales» [recurs electrònic]. En: JORNADAS SOBRE BIBLIOTECAS NACIONALES (1es : 2005 : València). *Jornadas sobre Bibliotecas Nacionales: Las bibliotecas nacionales del siglo XXI. Valencia, 18-21 de mayo de 2005*. València: Biblioteca Valenciana, 2006. <http://www.bv.gva.es/documentos/J_Bib_Nac.htm> [Consulta: 04 setembre 2007].

—. «Consortios y alianzas: la inteligencia social aplicada a las bibliotecas». *Anales de documentación*, nº 9 (2006), p. 7-15. També consultable en línia: <<http://www.um.es/fccd/anales/ad09/ad0900.html>> [Consulta: 04/09/2007].

BALAGUÉ, Núria. «La Biblioteca universitaria, centro de recursos para el aprendizaje y la investigación: una aproximación al estado de la cuestión en España» [recurs electrònic]. En: Jornadas Rebiun 2003. *Los centros para recursos del aprendizaje y la investigación en los procesos de Innovación Docente*. <http://biblioteca.uam.es/sc/documentos/Jornadas_REBIUN/3 - biblioteca_universitaria_CRAI.pdf> [Consulta: 04/09/2007].

BOISSÉ, J. A. «Library cooperation: a remedy but not a panacea». *IFLA journal*, v. 21, nº 2 (1995), p. 89-93.

DÍEZ HOYO, M. Carmen. «Competir o cooperar: las bibliotecas en los noventa». En: *Conferencia de bibliotecarios y documentalistas españoles*. Madrid: Ministerio de Cultura, 1993, p. 199-223.

GARCÍA MARTÍNEZ, Ana Teresa. *Sistemas bibliotecarios: análisis conceptual y estructural*. Gijón: Trea, 2006.

GIORDANO, Tomasso. «Library consortium models in Europe: a comparative analysis». *Alexandria*, v. 14, n. 1 (2002), p. 41-52.

—. «Consortios bibliotecarios: compartir también criterios y objetivos». *El profesional de la información*, vol. 14, nº 3 (maig-juny 2005), p. 164-165.

HOBBS, Thomas. *Leviatan*. 2a ed. Madrid: Editora Nacional, 1980.

OKERSON, Ann. «La biblioteca digital: asteroides, la ley de Moore y la *Star Alliance*». *Anales de documentación*, nº 7 (2004), p. 263-273. També consultable en línia:
<<http://www.um.es/fccd/anales/ad07/ad0700.html>> [Consulta: 04/09/2007].

PÉREZ SALMERÓN, Gloria. «La biblioteca digital de Catalunya: una aproximació des de la biblioteca pública». *Bibliodoc: anuari de biblioteconomia, documentació i informació 2006*, 2007, p. 71-100.

PETERS, Thomas A. «Consortia and their discontents». *The journal of academic librarianship*, v. 29, n. 2 (2003), p. 111-114. També disponible en línia a *Scienccdirect*
<<http://www.sciencedirect.com>> [Consulta: 04/09/2007].

VERNÍS, Alfred. *La gestión de las organizaciones no lucrativas*. Barcelona: ESADE, 1994.

WILSON, Louis R. «The service of libraries in promoting scholarship and research». *The library quarterly*, vol. III, n. 2 (abril 1933), p. 127-145.